

VARHAISPEDAGOGIIKAN TEOREETTINEN PERUSTA

PED0031, VARHAISPEDAGOGIIKKA 05.11.2019
PROFESSORI LASSE LIPPONEN
HELSINGIN YLIOPISTO
KASVATUSTIETEELLINEN TIEDEKUNTA

- Kehityopsykologia ollut vahvasti varhaispedagogiikan taustalla
- Iän mukaisten kompetenssien ja osaamisen dokumentoiminen

- Kehitys on ikänormeihin sidottua ja universaalia?
- De-kontekstualisoitu lapsi ja lapsuus?
- Lapsen näkökulman puuttuminen?
- Asettaako kehitys rajat (“ei oteta sitä vielä kun ei ne vielä osaa”)
- Vai kehitysmahdollisuudet?

- Kehitys voidaan ymmärtää myös muutoksena osallistumisessa kulttuurisiin käytäntöihin (Fleer, 1993; Lave & Wenger, 1991; Rogoff, 2003)
- Lapsen suhde ympäristöön muuttuu

- “Development can be viewed as a transformation of participation in cultural activities. Through this transformation, individual roles change and developmental transitions in communities become evident. Individual transformation through participation means that not only do individuals change, but they change the communities in which they live” (Rogoff, 2003)

- Kehitys - oppiminen?
- “Kehitys on oppimisen yksilöllinen polku” (Kronqvist, 2011)

- Lapsen kehitys tapahtuu kolmella ulottuvuudella: yksilöllinen, vuorovaikutus, kulttuurinen (kehitysympäristöt) (Rogoff, 2003).

Lasten osallisuudesta ja toimijuudesta

Professori Lasse Lipponen
Helsingin yliopisto

PED0031, VARHAISPEDAGOGIIKKA 2019

- Muutos siinä miten tulkitsemme ja ymmärrämme lasta ja lapsuutta
- Lapsuuden sosiologia/Lapsuuden tutkimus (esim. Alanen & Karila, 2009; Corsaro, 2005; Prout & James, 1997; Qvortrup, 1995)
 - Lapsuus on yhteiskunnallinen ilmiö
 - Lapset ovat sosiaalisia toimijoita ja antavat osansa yhteiskuntaan
 - Lapsuuden instituutiot rajaavat ja antavat toiminta mahdollisuuksia
 - Lapset itse rakentavat lapsuutta
 - Ammatilliset asiantuntijat ja tiede yhteiskunnan eri sektoreilta rakentavat lapsuutta
 - Lapsilähtöiset metodologiat
- “Becoming vs. Being”
- Episteemisistä ilmiöistä ontologisiin ilmiöihin

- Millaista on olla lapsi tämän päivän Suomessa?
- Miten luonnehtisit sitä?

- Onko se muuttunut viimeisen 30 vuoden aikana?
- Jos, niin miten?

- Lapsen oikeuksien julistus: lapsuus ulottuu syntymästä 18 -ikävuoteen

Aikuiset lapsuudesta

- Aikuisten näkökulma lapsuuteen ollut hallitseva
- Vallitseva (?) diskurssi lapsuudesta: kuinka organisoida polku lapsuudesta aikuisuuteen
- Lapsuudella useita merkityksiä: ekonominen, huolehtiminen, elämän tarkoitus (Qvortrup et al., 1994; Qvortrup, 2005)

Ristiriitainen lapsuus?

(Alanen & Karila, 2009; Qvortrup et al., 1994; Qvortrup, 2005)

- Lapsuuden muuttuvat kehitys/kasvu/oppimisympäristöt
- Ristiriita siinä mitä haluamme lapsille ja miten me (aikuiset) organisoimme lasten elämää

- On tärkeää viettää aikaa yhdessä (aikuiset ja lapset)
- On tärkeää saada olla lapsi - kuitenkin lapsuudesta on tullut yhä organisoidumpaa
- Lapsia/lapsuutta pidetään tärkeinä - mutta toisaalta he ovat kuluerä yhteiskunnalle

- Sillä miten ymmärrämme 'lapsen' ja 'lapsuuden' on seuraamuksia:
 - 1) sille kuinka organisoimme lapsuuden
 - 2) kasvatukselle, opetukselle ja oppimiselle
 - 3) tutkimukselle

- Millaista näkökulmaa lapsuuteen sinun ajattelusi ja toimintasi edustaa?

Osallisuus ja toimijuus (uuden)
lapsuuden tutkimuksen ja
pedagogiikan lähtökohtana

Listening children's voices

(Clark, 2005; Lipponen, Kumpulainen & Paananen, 2016)

- An active process of communication involving hearing, interpreting and co-constructing meanings
- Children must be given the opportunity (space) to express their perspectives and views, and they should be facilitated to express themselves
- Children's views must also be acted upon, this is, children should be involved decision-making things concerning themselves

- **Child perspective/Lapsi näkökulma** (Sommer & Pramling, 2010)
- Directs adult's attention towards an understanding of children's perceptions, experiences, and actions in the world.
- Is always expressed in adult's words and thoughts (this is, through scientific concepts and theories concerning children and childhood)

- **Children's perspective/Lapsen näkökulma** (Sommer & Pramling, 2010) represents children's experiences, perceptions, and understanding in their life-world. The focus is on the child as subject, not object, in his or her own world
- What children say and do express what is meaningful to them (do not mix up what is important, that's Child perspective)
- Children's perspective is always expressed in the children's own words, thoughts, and images

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

VARHAISKASVATUSUUNNITELMAN PERUSTEET 2016

Määräykset ja ohjeet 2016:17

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

ESIOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEET 2014

Määräykset ja ohjeet 2016:1

SAA USKAITAA!

PAKILAN LASTENPAIKKA
-PÄIVÄKODIN TARINA 1970-2017

into

Mitä on osallisuus?

(Alanen & Karila, 2009; Clark, 2005; Shier, 2001; Sommer, Pramling - Samuelsson & Hundeide, 2010; Turja, 2010)

Kristiina Kumpulainen

Leena Krokfors

Lasse Lipponen

Varpu Tissari

Jaakko Hilppö

Antti Rajala

Oppimisen Sillat

Kohti osallistavia oppimisympäristöjä

<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/15628>

- Osallisuus ~~=~~ Osallistuminen
- Osallisuus on tunne/kokemus kuulumisesta (vai aktiivista toimimista?)
- Osallisuus on suhteessa identiteettiin: käsitys itsestään toimijana, jolla on oikeuksia ja velvollisuuksia ja jonka ajatuksia, tunteita, mielipiteitä, tietoja ja taitoja muut arvostavat tai eivät arvosta

Osallisuuden tasot

(Shier, 2001; Venninen, Leinonen, Lipponen & Ojala, 2013)

- 1. Children are listened to
- 2. Children are supported in expressing their views
- 3. Children's views are taken into account
- 4. Children are involved in decision-making processes
- 5. Children share power and responsibility for decision-making
- Three stages of commitment are identified at each level:
‘openings’, ‘opportunities’ and ‘obligations’

Shier's (2001) model of levels of children's participation

Levels of participation	Openings	Opportunities	Obligations
5. Children share power and responsibility for decision making.	Are you ready to share some of your adult power with children?	Is there a procedure that enables children and adults to share power and responsibility for decisions?	Is it a policy requirement that children and adults share power and responsibility for decisions?
4. Children are involved in decision-making processes.	Are you ready to let children join in your decision-making processes?	Is there a procedure that enables children to join in decision-making processes?	Is it a policy requirement that children must be involved in decision-making processes?
3. Children's views are taken into account.	Are you ready to take children's views into account?	Does your decision-making process enable you to take children's views into account?	Is it a policy requirement that children's views must be given due weight in decision-making?
2. Children are supported in expressing their views.	Are you ready to support children in expressing their views?	Do you have a range of ideas and activities to help children express their views?	Is it a policy requirement that children must be supported in expressing their views?
1. Children are listened to.	Are you ready to listen to children?	Do you work in a way that enables you to listen to children?	Is it a policy requirement that children must be listened to?

- Millä “tasolla” osallisuudesta puhutaan?
- Yksilö, yhteisö, yhteiskunta?

Osallisuus

(Ei-osallisuus, syrjäytyminen)

Toimijuus ja 'x-toimijuudet'

Osallistuminen

Transformatiivinen
toimijuus

Millaista osallisuutta?

Kenen ehdoilla?

Mistä näkökulmasta?

Osallisuuden moninaisuus?

- “Osallisuus yhteiskunnassa tarkoittaa jokaisen mahdollisuutta terveyteen, koulutukseen, työhön, toimeentuloon, asuntoon ja sosiaalisiin suhteisiin” (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2012 – 2015. STM julkaisu 1:2012)
- Tieto-, suunnittelu-, päätös-, ja toimintaosallisuus (Tiedon saaminen ja tuottaminen; asioiden valmisteluun osallistuminen; suora osallistuminen päätöksentekoon; omaehtoinen toiminta)
- Osallisuuden asteet: elämänkulku, elämäntilanteet

- **Opetushallitus: Osallisuus varhaiskasvatuksessa**
- Päivähoitolaki: ei varsinaisia osallisuutta ja vaikuttamista koskevia säännöksiä
- Uusi varhaiskasvatuslaki: yleissäännös osallisuudesta ja vaikuttamisesta (sekä lapsen että lapsen huoltajien kannalta)
- Lapsen huoltajille on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin
- Lapsille ja heidän huoltajilleen on toimintayksikössä järjestettävä säännöllisesti mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin (Varhaiskasvatuslaki 7 b §)

- **Osallisuutta jostakin** – osuus jaettavissa (Oikeus esim. yhteiskunnan jäsenyyteen ja yhteiskunnan tuottoon)
- **Osallisuutta johonkin** - mukana rakentamassa
- **Osallisuutta jossakin** - huolenpidonkohde (mukana olo) (Särkelä-Kukko, 2012)
- Mitä tämä tarkoittaa lasten kohdalla ja erityisesti varhaiskasvatuksessa?

Miksi osallisuutta?

- EU: keino köyhyyden torjumiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi
- Edustuksellinen demokratia ja kansalaisyhteiskunta:
Osallisuus ja aktiivinen kansalaisuus

- Osallistava sosiaaliturva (vastikkeellisuus)
- Osallistava nuorisotakuu-ohjelma
- Poliittinen osallistuminen vai osallisuus omaan elämäään, yhteisöihin ja hyvinvointiin sekä osallistuminen monenlaiseen vaikuttamiseen?

- Osallistavat toimintakulttuurit:
 - Asiakaslähtöisyys (vai kumppanuus vai X)
 - Lapsilähtöisyys (lasten oikeudet ja lasten osallisuus)

- Jatkumo: Tuki - osallisuus

- Tehtävä
- Mitä vanhempien osallisuus voisi tuottaa kasvatusyhteisölle?

Toimijuus

(Bandura, 1989; Edwards & D'Arcy, 2004; Emirbayer & Mische, 1998; Engeström, 2005; Greeno, 2006; Holland et al., 1998; Lipponen & Kumpulainen, 2011; Reunamo, 2007)

- Miten yhteiskunnan marginaalissa (lapset, ikäihmiset, vammaiset, naiset) olevien ääni kuuluu yhteiskunnassa ja miten he voivat tai millaisia mahdollisuuksia heillä on vaikuttaa itseään koskeviin asioihin

- Pyrkimys tarkoituksellisesti muuttaa sosiaalisia suhteita, käytäntöjä ja fyysistä ympäristöä
- Aktiivisuus, aloitteisuus, intentionaalisuus, osallisuus, vaikutus- ja valinnanmahdollisuus, vapaaehtoisuus sekä taito ja voima valita itse toimintatavat
- Yksilön tai ryhmän tunne siitä, että minä tai me teemme asioita, vaikutamme niihin, ne eivät vain tapahdu minulle tai meille

- Aloitteiden tekeminen
- Vastustaminen, itsestäänselvyyksien kyseenalaistaminen (uuden luominen)
- Avun antaminen ja avun pyytäminen
- Vastuullisuus (kuka on vastuussa ja kenelle)
- Toimijuus synnyttää pystyvyyden tunnetta
- Normatiivinen toimijuus vs. aito toimijuus

- **Transformatiivinen toimijuus** (Haapasaaari, Engeström & Kerosuo 2014)

- Resisting
- Criticising
- Explicating (new possibilities)
- Envisioning
- Committing to make change
- Taking consequential actions to change material and social world

- Kuinka aloitteellisesti lapset voivat toimia päiväkodissa?
- Kuka tekee toimintaan liittyvät aloitteet ja päätökset? (Kenen pitäisi olla/tehdä? Miksi? Miksi ei)?
- Millä tavalla aloitteisiin suhtaudutaan?

- Kaveripiireissä ja kotona lapset kokevat voivansa vaikuttaa asioihin
- Mihin lapset voivat vaikuttaa päiväkodissa?
- Millainen käsitys lapselle muodostuu itsestään ja toisista lapsista osallisina ja toimijoina?

Vasun, Eops, osallisuus
ja toimijuus

- Miten osallisuus ja toimijuus ymmärretään Vasussa ja EOPSissa?
- Millaisia seuraamuksia Vasun ja EOPSin määritelmillä on arjen pedagogiikkaan?

VASU

- “Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Toimintaa kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää **osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä**. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin vahvistaa osallisuutta”.

- “Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen”
 - “...osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen”
 - “Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan
 - 1) oppimisen alueiden tavoitteita
 - 2) miten lasten mielenkiinnon kohteet ja osallisuus huomioidaan pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa”
- Toimijuus????

EOPS

- “Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa”
- Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää toimintatapojen ja pedagogiikan johtamista, henkilöstön ja lasten osallisuuden turvaamista

- “Toimintakulttuuri tukee yhteistyötä, yhteistä vastuunottoa ja osallisuutta. Henkilöstön tehtävä on varmistaa, että kaikki lapset saavat ilmaista näkemyksiään ja mielipiteitään ja että lasten ideoita ja aloitteita otetaan huomioon toiminnassa. He saavat kokemuksia esiopetusryhmää koskevasta päätöksenteosta ja erilaisista työtehtävistä. Lasten tekemiä päätöksiä ja toimintaa arvioidaan yhdessä ja samalla lapsia ohjataan vähitellen kantamaan yhdessä vastuuta. Näin lapsille syntyy kokemuksia osallisuudesta ja toimijuudesta.

- VASU ja EOPS: Osallisuus ja toimijuus ovat 'ongelmattomia'?
- Osallisuutta vai näennäisdemokratiaa?